

результаты своего беспредельного злодейства, отнесут к своим положительным „достижениям“.

Пусть же эти лживые большевики знают, что до них мы, калмыки, жили стократ богаче, несравненно лучше, чище, культурнее и учасших у нас было больше. То, что у нас наших несчастных братьев, из своих богатых станиц с широкими дворами, гуртами скота, старыми овец, чудными лошадьми, с сениками полных скирдов сена, с амбарами полными хлеба, утопавши в зелени садов, очутились в норах на окраине Краснодара, где от большевистских же рук сотни их братьев нашли мученическую смерть, то это, действительно, заслуга большевиков, но только не положительная...

Цинизм и ложь большевиков не знает предела. И большевики - русский народ...

-----00000-----
-----000-----
БАРИН (ПРЕССА) ХАЛХА
I.

--- Мана „Цаган Ывсёни долгана“ редакция хальмак нутөгасана „Хальмак Тангачин зэнгэ“, хальмак икесүдин гаргадек газет амна. Эне газетин учирте „Вльное казачество“ гидек журналин халхаде в-васа бичекдөдлэ. Эне улан хальмагудин газетин хальмак кэлени, кэлдек-бичедек ёмсудни дэгэд кэцү ёшен. Биёсёсен бишеникисини уга кэхимой, алахим-булхим, калехим-күчехим гикасе бусу эн чиген уга. Эрвэни уханасе тадже бичеджи сукар, тэндэ үлдэксен хальмагуд комуна таралонгдө бахтад ямар икэ ёлвэ үзэсини тэдэнэ биёсүдин үгесэр кэлсе биден.

Кулгана сарин 16-де „Малмыцкая Автономная Область“ 10 джилин ёндэн күрсөн мөн. Учөр түгэр, Тангачин икэ хурелда кэгэд, түндэн Хальмак тангачин толга Пёрвэн андуур, Хохолин Джал хойр Э күүцёсэн цэлгэджи келдже докладмуд кедже.

Пёрвэн андуурин докладань энэ:

Арвен эндө мал-гарин, эрдэн-сургулин халхар икэ дилвертэ ирвэ биден. Мезана хана цакте, тэрэ зёсенгүдин ёсенде күче-кёлсөрөн бөдөгүд байн нойн зёсенгүдте дарегдакже, даджергедже ёвсөн мөн. 1917 джилде орсин орна пролетармуд ёсан авсареволуц кэсэн дэрэсе, ёмнён дадырагдакже ёвсөн хальмак чиген наатне келен ёмтөнлэ ёделде тослогдөдже, тэрэ цакте эрдэн-сургулыран Э ёвсөн Хальмак Тангачин джилин дордөхө крайин нилцэр энэ джил 4 сарин дорэр культурум кэгэд 90% сургульта болвэ... Малин керэг дөлгөрдже ёвөхе цакте, тэрэ малин хото-колин тёр эркен бишйе. Нөгө ёвөл үлү зуд болсөн, тэрэ тёлде энджил биден энэ кергиги күцелөдө, хаврин ёвсөнэ кадөлгана зураган күүцёксөн хойр холвадени күүцэво биден. ... Энджи ургелте болад, большевистск кывэр кэсендэн правительстведе I I/2 сай пуд гуйр орулдже ёрсөн бэнэ биден. Загсэна керэг мана Тангачиде бэсе кегдөджө, промисл бүрдөкдөджө, 8000 кёделёшчөнөртэ болсан мөн. Эне горвое эркен керэг икэ икэ гидек күүцэлгетэ мөн. Унүге олен күче-кёлсөрөн бөдөгүд ницэд кёделөсөн тёлдэн, колхоз болсөн тёлдэн күүцёсэн мөн. Колхозде хальмагин күче-кёлсөрөн бөдөгүд 70% болдже орсөн бэнэ. Мал-гарин ёсөлгөн социализмин халгаде орсөн бэнэ. Тангачеде 7 совхоз бэнэ. Совхоз, колхоз хойрето тангачин малин 48% бэнэ. Эне камек күүцелдехөсөрөн, ёлне кэге класин кортөнөлө, кулакна, тэднэ харсагинөрла авралта угаргар ноолдөд, комуна парты чикө гардад, Ленинэ келнэ ёмтөнэ политивигө чикэр күүцёсэн мөн.

1929 жил, ёмөёни олен күче-кёлсөрөн бөдөгүдиги имидже ёвөсөн, дёкэд чиген эзелэд ёвөсөн нойн, зёсенг, баячулди, олен күче-кёлсөрөн бөдөгүдин сөткелелэ бөрөлдүлдже, кёблэ биден. Энджи колхозин кортөн кылагулди кёбөвө биден... Түүгэд авад кэлхелэ, советин орон күче-кёлсөрөн бөдөгүд туселөгө бөдөлөн асерулдже социализмин македе орчөксөн бэнэ. Арводөкчө джилин ёбнэ байр кедже бёхе цакте гөзадин орон баячулдин бөдөк бэсе кегалта мөн. Баячулдин орон түүрү дөлгү болад, кёделэши уга пролетармуд олен икөдэд, ёсэни чангөрад, революцин джесён элвэд, комуна партин гардверте баячулдарон ноолдөдже ёвна...

Хохолин Джалган докладни энэ:

„Комуна партин гардверар Ленинэ келен ёмтөнэ политивигө чикэр күүсөдже ёвөсөрөн, мана советин Хальмак Тангаче 10-иче джилин ёблэн мал-гарин болон эрдэн-сургулин тусмар цагелши уга икэ элдеб гидег күүцэнгүтэгэр ирсөн бэнэ. 10 джилин эргөцөдө хальмак күче-кёлсөрөн багче ёмтөс, халгадек кергөсөн кэсэн халу-мөтү зовленгигө камө цокөд дилд, тасерман угаргар класин кортөн - нойн, зёсенг, сулак, геленг тэргүтөнлэ авралте угаргар ноолдөдө дилд, тэднэ, класин ёмтөнөрин

нөмцөл - барун „зүй“ халхонорла болынгани нөвөр нөөлдөжө өссөндөн, мал-гэр, бадөл-дэиргалаан социализмин нөвөр ховруулад өссөлдө-бүрбдөжө бөхө мөн. Урде ка- на цакте нөгө бийсөнө нойон, зэсэнгд, кулакте олон гөлөнгүдте, нөгө бийсөнө - ку- лагудте даджераадад, даджерагдөдөжө жарангурдөжө өвөсөн күчө-көмөсөрөн байдгүд Ленинэ тук дөрө социализмин халгарен - совхоз, колхозан дөлгөрүлдөжө ишнө сарул амулонгин халгадан орад джиргөлән тосхаджө өвнө. . . Халхыкө күчө-көмөсөрөн байд- гүдин 70% колхозде орчөкөсөн бәнэ, тангачадан 7 икэ малин совхозтавдөн, энэ са- циализмин мал-гэрин гартө Тангачин малин бөрөлө шахунь бэжө мөн“ . . .

Халхык Тангачин хойр аклачин кэлсөн үгэни энэ. Кага болвөчү тбца, цэялгөвөр кэжөлөрөн, кэн болвөчө, кага болвөчө зэр - зүрөжини нөмөн керүлөн кэлдөк. Эдөн чиге тисени лабта. Тийгөсөнэ бийнэ, арвен джичин эргөцөдө аднэ кэджө-күцэсөн өмөни эмба гикүлэ:

1) 1931-кчө джич күртөл сургуль уга харөнгү бэсөн халхыгуд, гөнтөкөн эндич дөрөвкөн сарин дундө „культштурмин“ өвдис йер күүрде гэд күчө абад, дарөвөс гэд сургульа, гөрөлтэ болад бэжөрад одөцөхаджө.

Аргини олджи большевигүд булхлан хэлүлөрөн - урдекө халхык бадөлиги унгарн бальчөктө худжөджө, бийсүлән похасна адальцулджө.

2) Энджил ургөца болад правительствөдан I I/2 сай пуд гуыр орулджө өкөсөн икэ күцэвөртө булгаджө. Урде болхөла күн болгөн тэргө-тэргэр ачад дурта газертан, санөсөн цактан худлад дурта эдэлбөрөн күцэдөк бэсөн. Зук үнүгән айтөн эдэн- лэ адаль ончита күцэвөртө толдөк уга бэсөн.

3) Малан тэджөкө өвөсөн аря гиджө кураджө абча. Түрүгән икэ күцэвөртө то- хөраджө икэ бардөж кэджө бәнэ. Урде болхөла үнүгө күн болгөн эврән санагр кэдөк бэсөн, түрүгären кэнде чигин эрдөк-бардөж кэдөк уга бэсөн.

4) Васө, тангөсөсө загөсө бэрдиджө, түндэн 3 мингөн көдө лгөчөнөртэ бэйдиджө. Энэни урде чигин бэсөн, зук нөгө илгалта бэсөн. Ямаран илгөл гикүлэ? Урде 200-300 күрсөн загөсө бэрдөж кермөдтэ миллион капиталта халхыгуд бэсөн, ода мал- данг загөсчөнөр болад үлдэсөн.

5) Тангачин айтөнэ мал-гэр, ишөк-буйе хусөн арилгөсөнэ арде бийедө икөс тангачидан 7 совхозта бөйджө. Энэ лабта икэ „күцэвөр“, комуна „хären“. Урде икэ өмөн лабта уга билэ;

6) 1929-кчө джичдө нойдуд, бадчуд, зэсэнгүд, гөлөнгүдэн көбдөжө. Энджил „кула- гудан“ көбдөжө. Халхыкте „хорта“ - „нойон, зэсэнг, кулак, гөлөнг тэргүтөннэ ав- ралте угагар нөлдөджө“, тэдниги алджө-буджө көбдөжө чилэйджө.

Икэ-икэ икэ үлдбөрүд күцэйджө. Энэ халх халхыкгин „хортөд“ бэгд тэдө- нэ „социализмин тосхөлгө“ кирцөкөдө торгагад бэсөн өмөн биши. Уда тэрө „хор- тодиги“ цугарини алджө-булджө уга кечкэд, гаран сумдхаджө абчөкад „социализмин халгөдан орчөкөсөн өвдиджө“. Одал үкөс гэд ишкэд, дөнкөс гэд гэд бөндөлдөд, бад- рулад, дарвалгад авад одөжө зөбтэ өмөн бөйджө бэжө өмөн биши.

Ча васе!

Тэрө хурөлдани президиумде бөзөвасө манухов, Тевриков сунгөдөдөжө.

II.

---Ямаран-көжэрэн болвөчө, мана „Цаган өвөсөн долыган“ сөнөр тарад, энэ журналде бичикдөдөк статьяс энде-тэнде шүкдад, шамакдад, айте сонирхагад өвнө.

Францин гадсдин үлин министрөствин журналде, 208-кч номерте, мана журналоги шүджө-шалсөн, түрүна тбрин мөр тасөсөн статья баридкөсөн бәнэ. Францин газертө Француз көжэр гардөк журналде халхык журналин учирте статья бичикдэд угани лабта. Энэ түрүн экөлвөр.

---Польшин багөчүдин Совзин „Всход“ гидөк журналде, 5-6-кчө номерте, „халхыкгин үгө“ гидөк нэртэ, тэрө журналин редактор Дорөшөвичин бичөксөн мана „Цаган өв- сөнни долыгана“ учирте икэ статья баридкөдөжө. Түндэн тэрө Дорөшөвич мана жур- налиги шүджө-шалад, мана тбрин збрөнгө икэр тасад, бичөсөн статьяста бидөн бахтөн-ханад, бидөндө байрласөн хансөн тэмдөгэд көдүлджө. Сансөн сөжвөртөн бү- тэджө, өвдөлтөн цаган халгата болтоха гиджө өрэл тэвджө.

Нань украинск, казак журналуудте бөсө бичөсөн бәнэ. Тэдэни учирту бидөн ур- дүкө номерүдтэн биела бидөн.

---Парижде француз келӓр гарден „Прометей“ гиден журнине 63-иче номерте, Шан-бан Парижде келсен кавок тӓкни ӓметӓ дӓрлӓдин учирту бичикте.

Басе ӓнӓ „Прометей“ журналин 63-иче номерте Шанбан Парижде болсен ӓбрӓнде келсен ӓгин салгавӓр барладидӓдже.

„Обинор“ гиден француз келӓр гарден бӓлетенде басе бичикдӓдже.

-----0000-----
-----000-----

АНГЛАНЧИН ТАМГАЧЕ ЗУРИН ДИРГАЛ.

---Япон-китай хорондин конфликт. ӓнӓ койр тангачис хоронде кесӓм сарасе ӓвен нӓгӓ-нӓгендӓн дӓ заридӓган уга, зук тасӓлвер уга дӓн болста. ӓнӓ дӓн болдок учирни. Китедте 20 дӓилӓсе наран тасӓлвер уга ӓвер зурин дӓн болата, револлц гидек ӓмен тасӓрац уга. Китедин гол правительствине кӓчин уга, захар бӓсен икӓ-икӓ провинциень -- ондан сӓдвӓрта, ӓрешилде дурта инӓрлисин гӓрте ӓрчӓкац, кӓн нӓгендӓн мӓдӓкдӓл уга, тус тустан ӓнцӓк ӓзӓлӓд, ӓзӓсӓр уга хорондан дӓлдӓта". Учӓр тӓгӓр китед дунде ӓмаран чигӓн зӓрге (порядок) уга болсен. ӓмаран чигӓ зӓкӓрӓмдже, заламдже уга болсен йер, хама басе хунхуз, бандит кӓмӓвӓсин ӓге дӓр-дӓсен, ӓмтӓни бӓдел му болсен.

Тӓрӓ хунхузӓмуд Япона нӓгӓ офицер ӓльӓ. Тигӓд японанкӓн: мана Манджурте бӓдӓе ӓметӓ болӓн, тӓндӓкӓ ӓльӓа басе ӓлӓ кӓрӓкте ӓрӓндӓсен мана ӓдӓб (капитал) китедӓ правительствӓ хунхузӓмудӓсӓ карсӓдже чӓдӓши уга, учир тӓгӓр тӓрӓ камган ӓврӓни цӓрӓгӓн ӓбчӓ ирдӓе, ӓврӓн карсӓсӓху ӓбтӓ бидӓн гӓд, цӓрӓгӓн Манджурур ӓбчи ирсӓн ибӓн. Тикӓлӓнь, китедӓнкӓм: мана гӓзӓр японанкан буладже ӓбчӓ бӓна гӓд, Манджур карсӓд японӓ ӓмнӓсе хӓкӓрӓдже бӓсад ӓда кӓртӓл жӓвсӓ бӓррӓн ӓгӓулӓд ӓвӓта.

Ода Японанкан Манджуриги бӓкӓлдӓни тӓта ӓбчӓенӓсен бӓнӓ. Царань японцӓс Манджур-Барге-Понгӓл койриги нӓкӓлӓлӓд, ондан толгӓган дӓсен, Японла нибӓдӓк, тамгачӓ токтӓсен бӓнӓ. Тӓрӓ тамгачин толга -- ӓртин китедин ширӓгӓсе кӓбдӓсен бичкӓн насӓта Пӓ-И гидек хан кӓвӓн толгалсен бӓнӓ. Игӓд, Манджур, Барге Понгӓл койр китедин мӓдлӓсе болӓн улачудин хутханасе дусӓн-дусӓндӓн закрасӓн бӓдел гарна.

ӓнӓ Япона ӓлӓ китедте тасӓкдӓже ӓб уга. Тӓрӓ учӓрар китед дунде японде дурӓ уга болсен ӓвӓл-ухан батрад, японцӓсини кӓжимӓн, тӓдӓнде игӓд болвӓчӓ хоран хал-далӓмӓн гидек худхан икӓ болсен дӓрӓсе, Манджурасе хӓлӓе ургӓху зӓктӓе тӓнгӓсин кӓвӓдӓе бӓдӓк китедин икӓ Манжай гидек балгӓсенде бӓсен японцӓсӓте му болкӓ бӓдӓл гарсен дӓрӓсе, японанкан тӓрӓ балгӓсенде бӓдӓк ӓмтӓн карсӓжин тулдӓе, тигӓн чигин ӓврӓнь цӓргӓн ӓбчӓ ирдӓ китедӓмӓдлӓ гӓбдӓлдӓд, тӓдниги тӓрӓ балгӓсенӓсени кӓдӓе гаргӓхе бӓдӓлтӓ. Куд дурӓндӓни тӓвкӓлӓ, японанкӓн горвӓн хонегин дунде китедӓмӓдиги голинь тасӓртӓл гӓбдӓлде чӓдӓчӓе ӓбтӓ. Зук ӓмерикӓ ахӓта европин тамгачисин икӓнькини, Япон дӓгӓд кӓчӓе ӓбчӓе гӓд сӓдӓд, китед татад, минган ӓмар шалтад, Японде: болгӓтев, царан бичӓ ӓвтӓн гӓд кӓлӓд бӓдӓк ибӓн. Тӓрӓ дунде Лига Наций икӓр -- койорта Япон му хӓбтӓ китедиги дадзирдже бӓнӓ гӓд хӓкӓрӓд ӓвдӓк.

ӓднӓ кӓлдӓк ӓгигӓе болӓн ӓднӓ бӓлдӓлге икӓ учирте ӓвен уга Японанкан дора ӓрвӓд бичӓлӓе бичкӓр сансен сӓдвӓрӓн кӓцӓгӓд ӓвна.

Япона ӓнӓ сӓдвӓре сӓнӓр кӓцӓлдевелӓе -- рсин улачудте икӓ корӓкте болкӓ ӓб-тӓ. Учир тӓгӓр рсин зӓн ӓвӓлтӓ ӓлигрантӓс басе -- койорта японцӓс рсиде хор-шенан халдан гидкӓ бӓнӓ гӓд ӓврӓни улачудан татад хӓкӓрӓд ӓвӓцӓдӓк.

Ода Манджур-Барге Понгӓл койр нилӓд ондан толгӓган дӓсен тамгачи болсен. Цань рсин ургӓхе захин провинцӓс тасӓлде ӓвад, Япон рсин койрин хоронде шинӓ „буферное государство“ токтӓхе ӓӓнгӓ гарна. ӓнӓ шикӓ тамгачӓ бӓрдӓвелӓе -- Байкал кӓртӓл ӓвад одӓхе ӓбтӓ. ӓнӓгӓе кӓцӓвӓр японанкан ардени ӓрӓц ӓнӓн зӓркарӓн зӓдкӓкӓлӓ -- ӓрӓс улачудте ӓдниги торгӓдаи тамтӓк уга болна.

Шикӓ икӓ ӓлӓе ургӓхе зӓктӓе болдӓе бӓнӓ. ӓгар тогӓскини ӓгӓдӓе мӓдкӓвӓе. Улачудин ӓштӓнер бидӓнде Япона ӓм дӓрдӓд, Манджур Понгӓл койриги токтӓсен дӓрӓн, цань СССР-ин ургӓхе зӓктӓин провинцӓс буладже ӓвад шинӓ тамгачӓ токтад, болшевигӓдин чинӓ-шикӓ барвел -- улмар сӓн, икӓ байр болхӓсе бусу ӓн. Тӓрӓ ал-дандӓ тӓдниги шинӓгӓе зӓктӓсени цӓкӓдӓе мӓли дӓтӓе, гӓнӓн болкӓ ӓбтӓ.